

KIRSI PEHKONEN

*Hiekkalinnoja
Jylhäsalmella*

KARISTO
HELSINKI

© Kirsi Pehkonen ja Karisto / Kustannusosakeyhtiö Otava 2024
ISBN 978-951-1-48449-3

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

1

Lossi töyssähti Jylhäsalmen rantaan. Painava ramppi autojonojen edessä laskeutui, ja punakeltaraidallinen puomi nytkähti nousuun.

– Tervetulloo Jylyhäsalamelle Selema. Pitkästä aekoo.

Selma Lemmonen vilkaisi rattia naputtelevaa Esa-enoaan. Samat lämpimät naururypyt silmäkulmissa kuin aina, ikä oli kenties piirtänyt niitä aiempaa tiheämmiksi.

Vihreä valo syttyi ensin keskimmaiselle autojonolle. Kun tuli reunimmaisen jonon vuoro, Esa käynnisti sinisen pick-upinsa. Moottori jyrähti matalasti, ja auto rullasi metalliselta lossinkannelta tukevalle maantielle.

Selman katse viivähti vielä Jylhäselällä, joka aukeni lossipenkereeltä kesäisen avarana ja kimmeltävänä. Lokit keikkuivat ilmassa ja poukkoilivat kohti lossin nostattamia vesipyörteitä, taisivat etsiä pintaan kiepahtaneita pikkukaloja. Kauempana valkoperjeinen mastovene liiti kuin painottomana pois päin järven aavaa.

Hetken Selma tunsi tehneensä lossilla aikamatkan parikymmentä vuotta taaksepäin. Näkymä olisi voinut olla suoraan lapsuuskesien Jylhäsalmen-reissuilta. Jotkut asiat eivät liiemmin muuttuneet, järvi, taivas, lokit liekkumassa siinä välissä. Se tuntui hyvältä juuri nyt.

– Mites jos hörpättäis Lossarilla tulokahvit, niin kun ennen vanahaan? Esa kysyi. – Laittasin meille sapsukat vasta sitten kun Sisko tulloo kottiin. Siihen suattaa hyvinii männä vielä parituntinen.

– Hörpätään vaan, Selma myöntyi mielellään. – Sirkka ja Jouko pitävät yhä vaan Lossaria?

Esa nyökkäsi.

– Vuan se on vähän isompi kun sinun viimenäkemän.

Kun Selma lapsena vietti veljensä kanssa kesäisiä viikkoja Jylhäsalmeella enonsa ja tätinsä luona, lossikahvilassa oli monet kerrat piipahdettu jäätelöllä tai limppariostoksilla. Joskus meno- tai tulomatalla kirkonkylälle Korkealaan, joskus ihan asioikseen. Silloin vanhaan lossinvartijan tupaan tehty kahvila oli vielä ollut melko pieni, oikeastaan vain herttainen kioskikahvila. Selman edellisestä enolassa käynnistä oli kuitenkin vierähtänyt puolenkymmentä vuotta. Toki silloinkin oli Lossarissa pistäydytty, se oli miltei pakollinen kuvio. Lossikahvila oli sentään suorastaan paikallinen nähtävyys.

Esa-eno kääntyi maantieltä koivukujan erottamaan pihaan. Kahvilatuvan punamullatut hirsiseinät olivat ennallaan, samoin valkoiset ikkunanpuitteet ja ajan saattossa sammalenvihreydellä ja jäkälänharmaudella koristunut tiilikatto. Kukkalaatikoissa kohosi vehreyden keskeltä valkoista ja punaista, amppeleissa kukki violettia, pinkkiä ja valkoista. Sirkalla oli leipurinpeukalon lisäksi edelleen myös kukoistava viherpeukalo. Selma hymähti hassulle mielikuvalle, kaksi peukaloa samassa kämmenessä, loistavasti toimivia molemmat.

Esa pysäköi parkkipaikan kauimmaiseen päähän jyhkeän kuusikon varjoon eikä suotta lukinnut auton ovia. Selman

laukut olivat hyvässä suojassa pick-upin lavan pressun alla.

– Katoppa, tuommosen laittovat tänne kesä pari sitten, Esa sanoi.

Kahvilan takana järven puolella oli jo vuosia ollut ulkoterrassi, mutta nyt Lossarin kylkeen oli ilmestynyt uudempi terassirakennelma, joka myötäili rantalouhikkoo. Sen keskellä tuuhea monirunkoinen pihlaja levitteli varjostavia oksiaan. Erikokoisia tasoja ja pöytiä oli siellä täällä, ja kulkureittien kaiteita somistivat parvekelaatikot, jotka nekin olivat jo tuuheina kesäkukista.

– Onpa hieno, Selma sanoi vilpittömästi. – Aivan kuin jostain puutarhalehdestä.

– Kehitys kehittyi, eno naurahti. – Tiälläkkii.

Sisällä tuvassa kaikki vajaan kymmenkunta pikkupöytä oli peitetty ruudullisilla liinoilla ja maljakoihin oli aseteltu pienet luonnonkukkakimput. Kattaus oli kuin muistuma menneisyydestä, hyvällä tavalla. Selman hartiat laskeutuivat taas muutaman millimetrin.

– Valiheppa itelles pullaa taikka piirakkaa, Esa sanoi. – Taikka molempia. Otatko muuta juuakses kun kahvia?

Selma silmäili Lossarin tarjontaa, jossa valinnanvaraa oli liikaakin. Vitriinissä ja jalallisilla tarjoilulautasilla oli makeita pullia, leivoksia ja pikkuleipiä, suolaisia piiraita ja täytettyjä sämpylöitä, huolella leikattuja voileipäkakkuvii-paleitakin. Hetken emmittyyään Selma päätyi perusasioiden äärelle, raesokerilla koristeltuun mustikkapullaan. Hänellä oli ollut bussissa matkalla Korkealaan mukanaan eväskéipiä ja juotavaa, joten iso nälkä ei vaivannut. Niin kuin ei ollut viime aikoina vaivannut muutoinkaan.

– Katoppa Sirkka kuka se tiällä on, Esa huikkasi keittiöön.

Lossarin omistaja ilmestyi keittiön ovensuuhun puna-
valkoraidallisessa hellemekossa. Tuoksusta päätellen keit-
tiössä leivottiin parhaillaan. Sirkkan posket punoittivat ja
silmissä loisti yllättynyt ilahdus.

– No mutta sehän on Selma! Ja enolaan tulossa? Siitä
onnii aekoo kun viimeksi tiällä kesätyttönä kävit.

Selma myönsi ja nyökytteli. Hän oli lapsena ollut tuttu
kesäkyläilijä myös Sirkkan ja Joukon kotona Riihirannassa
heidän tyttärensä Eerikan luona.

– Jopa sattuu mukavasti, kun osuit yhteen Eerikan kanssa,
Sirkka hymyili iloisena. – Eerika on Suomessa melegein
koko kesän.

Riihirannan Eerika oli ollut Selman pitkäaikainen kesä-
kaveri, jonka kanssa oli rakennettu majaa aitanylisille,
käyty uimassa ja leikitty päiväkausia jatkuvia leikkejä. Tätä
nykyä Eerika oli asunut jo vuosia Englannissa. Hieman
nolona Selma tajusi, ettei ollut pitänyt taaskaan pahemmin
yhteyttä, jos Suomessa lähetettyjä lyhkäisiä jouluntoivotuksia
ei laskettu.

Sirkka pyyhki kätensä vaaleaan keittiöpyyhkeeseen ja
pyörähti tiskin takaa kahvilan puolelle. Jauhöpöllähdys tup-
sahti ilmoille, kun Sirkka kiepautti Selman pikahalaukseen.

– Niin milloin Eerika tulee Suomeen? Selma sai rutistet-
tuna kysyttyä.

Sirkkan kasvoilla kävi outo sarja erilaisia ilmeitä, ilahtu-
mista, hämmennystä, säikähdyttä ja epävarmuutta, välissä
miltei huomaamaton pään puistelu ja lopulta tyytyväisen-
oloista nyökyttelyä.

– Justiinsa tänä aamuna aikasin tuli, vaikka piti jo eilissä
iltana. Lento oli Lontoosta hirmu pahasti myöhässä niin ei
ehitty kun ohimennen ovensuussa halata.

Sirkka vilkaisi kelloa lossikahvilan seinällä. – Sillä tässä Heliä oottelen, että pääsen takasin kottiin Eerikaa puhuttamaan.

Kuulostipa kummalliselta, että Eerikaa piti *puhuttaa*. Selma ei osannut Sirkkan vaihtuvista ilmeistä tulkita, tarkoittiko se tavanomaista jutustelua, kun äiti ja tytär eivät olleet aikoihin nähneet, vai oliko heillä jotain vakavampaa puhuttavaa. Lapsena puhuttaminen olisi epäilemättä tarkoittanut toruja, mutta tuskin sentään enää. Sirkka näytti siirtelevän tavaroita myyntitiskillä edestakaisin sen verran touhukkaasti, ettei ilmeisesti halunnut keskustella asiasta enempää.

– No jos minä joku päivä tulen käymään? Selma kysyi varovasti.

– Ilman muuta, joku päivä sitten, Sirkka nyökkäsi, vilkaisi taas kelloa ja ojensi Selmalle avattua lasipurkkia. – Otappa siitä konvehti kaupan päälle. Joulumyyjäisten rippeitä, kaappiin unehtuivat, meinoovat pian lämpimässä piloille sullaa.

Selma kantoi kultapaperisen suklaakonvehdin, kahvin ja mustikkapullan lasiovista terassille ja istui pöytään, joka oli lähimpänä Lossarin venelaituria. Mikä Sirkkaa oikein vaivasi? Ja ettäkö konvehdit olisivat unohtuneet kaappiin? Ei kuulostanut Sirkkan tapaiselta. Ettei vaan Eerikalla ollut jokin vinossa, kun hänen äidillään oli niin tulenpalava kiire kotiin Riikirantaan kesken leipomispäivän? Ehkä olisi tosiaan viisainta piipahtaa tai laittaa viestiä vasta jokusen päivän kuluttua, kun Eerika oli ehtinyt asettua. Ja Sirkka ehtinyt puhuttaa.

– Nonniisa, ei kun pullaa poskeen, Esa nosti korvapuustiaan ja hymyili leveästi. – Niin pyssyy ilo silimässä.

– Pullaa poskeen, Selma naurahti ja haukkasi omaansa ahnaasti.

Sai kuitenkin vielä suupielestään mongerrettua samat sanat kuin monta kertaa aiemmin Esa-enon kanssa, pikkutyttönä. – Mutta sisäpuolelle.

2

Lossari jäi taakse ja Esa hyräili ajaessaan tuttua kumpuilevaa sivutietä enolaa kohti. Selma katseli vieressä vilistäviä sekametsiä ja tienvieruspusikoita. Väliin osui muutama muistoista tuttu tienhaara, pari mökkitietä ja lopulta entisen leirintäalueen risteys, jota ei enää ollut merkitty mitenkään. Pian käännnyttiinkin jo Esan ja Siskon kotiin Aittokankaalle.

Hiekkatie kaarteli valoisan mäntymetsän läpi. Punertavanruskeat rungot kohottivat neulaslatvuksia kohti taivasta miltei ylimaallisen pystysuorina. Ehkä männyillä oli sisäinen vatupassinsa, jonka mukaan ne kasvoivat.

Esa kääntyi vielä yhdestä tienhaarasta, joka erkaantui vasemmalle kohti Aittokangasta, suora tie jatkui eteenpäin naapuriin Kohokankaalle. Varvikko aaltoili mattona männikössä. Selma muisti, kuinka oli pikkutyttöinä poiminut Aittokankaantien molemmin puolin kipon jos toisenkin mustikoita ja puolukoita. Mustikoita kosteammilta ja puolukoita kuivemmilta kohdilta, niin kuin Sisko ja Esa olivat opastaneet.

Kun he kaarsivat vaaleansinisen talon pihaan, Selma hämmästyí samaa tunnetta kuin edellisellä visiitillä. Rakennukset ja pihapiiri olivat entisellään, jopa jyrkät pihamän-

nyt yhä voimissaan, mutta silti kaikki näytti kummasti pienemmältä kuin pikkutyttönä, jolloin hän oli juoksennellut navetanportailta pihan poikki tupaan avojaloin, kiikkunut veljensä Samin kanssa Esan ripustamassa vanhasta autonrenkaasta tehdyssä kiikussa ja rakentanut aitan kivijalan rakoihin oraville sammalvuoteita. Se tosin oli tainnut olla toiveajattelua, tuskinpa oravat niistä koskaan piittasivat.

Aikuisen askelin mitattuna piha tietysti olikin tavallaan pienempi, silti avara ja aurinkoinen. Harjakattoinen vaaleansininen rintamamiestalo, punainen aitta ja varastoksi ja työtiloiksi muuntunut vanha navetta, jonka seinät olivat osin harmaata tiiltä, osin ajan patinoimaa punaista lautta. Punahirsinen pihasauna seisoi maakellarikummun vieressä, pihassa oli puutarhapöytä penkkeineen ja Esan itse rakentama pihakeinu, jossa kiikkujat istuivat toisiaan vastapäätä. Saunan parina oli Esan suunnittelema leikkimökki, johon Esa oli aina talven tullen kiinnittänyt katolta alkavan vanerisen liukumäen ja tikkaat. Talon takana levittäytyvät pellot olivat nykyään vuokralla ja kasvoivat vahvanvihreinä tuorehvia.

– Missäs Piki? Selma kysyi.

Hän oli nähnyt pikiturkkisen ja pikisilmäisen cockerspanielin viimeksi juuri taloon tulleen suloisena koiranpentuna. Koko sen pikkuinen takapää oli heilunut puolelta toiselle, kun se oli säntäillyt häntä vipattaen ympäriinsä. Nyt se olisi jo aikuinen kiharaturkki, tuskin muistaisi häntä.

– Siskon matkassa Hilipassa, Esa sanoi. – Sittenpä niät, kun tulloovat.

Esa nosti Selman molemmat laukut auton lavalta portaille. Selma istahti niiden viereen heittämään kangastenna-

rit ja sukat pois. Lapsena täällä oli kipitetty aina avojaloin, korkeintaan kumppareita oli joskus tarvittu. Märkyyskään ei pikkurimppakinttuja haitannut, mutta nokkoset ja teräväoksaiset pensaikat kyllä.

Selma laski jalkapohjansa hiekkamaaruohikolle ja kipristeli varpaitaan. Hiekka oli lämmintä, jalkapohjat muistivat pikkukivien ja ruohonkorsien tunnun vuosikymmentenkin jälkeen. Ja tykkäsivät siitä.

Ehkä äiti oli ollut oikeassa. Ehkä oli tosiaan hyvä ajatus tulla vähäksi aikaa Jylhäsalmelle ja enolaan. Paikkaan, jossa ei ollut yhden yhtä muistoa Joonaksesta tai mistään Joonakseen liittyvästä. Aikuiselämän entisestä arjesta.

Heidän oli kyllä pitänyt Joonaksen kanssa tulla käymään Jylhäsalmen enolassa näytillä, mutta jotain muuta oli tullut väliin. Oliko se ollut juuri se kerta, kun hän viimeksi täällä käväisi, lopulta kuitenkin kaksin äidin kanssa?

Selma pyyhki paljaat jalat verannan kynnyksmattoon ja kantoi laukut sisälle. Esan pirteästä olemuksesta huolimatta hän ei voinut olla huomaamatta, ettei enon liikkuminen ollut aivan yhtä reipasta kuin ennen. Äiti oli ollut hieman huolissaan molempien kunnosta, vanhemman veljensä Esan ja hänen vaimonsa Siskon. Siinä oli ollut äidille hyvä syy ehdottaa Selmalle Jylhäsalmi-reissua. Hiukkasen tekosyy ehkä, mutta välittävä sellainen.

Esa ja Sisko olivat remontoineet talonsa niin, että perinteinen rintamiesmiestalon pohjaratkaisu oli saanut sekä ala- että yläkerrassa uuden muodon. Verannalta astuttiin sisään tuloaulaan, josta suoraan edessä ovi vei pesuosastolle. Siellä olivat nykyaikaiset vessa, kodinhoitohuone, kylppäri ja pieni puulämmitteinen sisäsauna, jota käytettiin lähinnä talvella. Aulasta vasemmalle kuljettiin puolikkaan

alakerran kokoiseen tupaan, avoimeen olohuoneeseen ja keittiöön. Aulasta oikealle kaartuivat koivupuiset avoportaat yläkertaan, jossa odotti pienempi aula ja pikkuvessa. Lisäksi Siskon ja Esan makuuhuone, heidän vaatehuoneensa ja työhuoneeksi kutsuttu pienempi makuuhuone, jota käytettiin myös vierashuoneena. Taloa ei ollut koskaan alkuperäisestä koostaan laajennettu, mutta neliöt oli otettu tehokkaasti käyttöön.

Esa laskeskeli keittiön kellosta, että Sisko ja Piki olisivat kotona reilun tunnin kuluttua. Siihen hän laittaisi ruuan valmiiksi pöytään heille kaikille.

– Mitä minä voisin tehdä? Selma kysyi. – Kattaa pöytää tai...?

– Ee tässä mittään ihmeitä, Esa vakuutti. – Kuhan kohta valmista lämmitän ja nostelen pöytään. Asetu vuan taloks kaikessa rauhassa, pura laukkuja, kahtele, että vieläkö on niin kun ennen. Otat kuapista välipallaa, jos tarvis.

Selma pudisti päätään, Sirkan muhkeassa mustikkapullassa oli yhä sulattelemissa. Hän vilkaisi ikkunasta auringonpaisteista peltomaisemaa. Sisälläkin oli lämmintä, bussimatkan pitkät housut pitäisi vaihtaa shortseihin tai hameeseen.

– Vieläkö vanhalle leirintäalueelle menee se oikopolku? hän muisti äkkiä.

– Jos ei oo kokonaan umpeen kasvanut, niin miks ei mänis. Arvelitko käyvä varpaita kastamassa?

– Voisin ainakin kokeilla, joko vesi on lämmennyt.

Perinteisesti ensimmäinen asia enolassa oli ollut uima-reissu, joko entisen leirintäalueen rantaan tai uimarannalle hautausmaan lähellä. Perinteet velvoittivat, Selma päätti. Hän raahasi tavaransa vierashuoneeseen, vetäisi isomman laukun vetoketjun auki ja onki esiin shortsit ja uimapuvun.

Alakerrassa Esa kehotti valitsemaan pyyhkeen kodinhoitohuoneesta, samasta kaapista kuin aina ennenkin.

– Käyppä sinä kokkeilemassa, minä voisin vähän lehtee vilikasta ennen kun alan sitä ruokahommaa.

Selma jätti enonsa pötköttämään sohvalle silmät kiinni ja sanomalehti näön vuoksi avattuna vatsan päällä. Hän kietaisi pyyhkeen roikkumaan kaulan ympäri ja roikotti uimapukua kädessä. Lapsena oli juostu uikkarisillaan pyyhe viittana lepatellen oikopolkua leirintäalueen rantaan ja takaisin. Hyvällä tuurilla uimapuku oli pihaan palatessa jo kuiva, ainakin juoksutuulentuivertama etupuoli.

Hän laskeutui portaat ja jatkoi pihan halki tielle. Hiekka töpsähteli vaimeasti joka askeleella, tuntui samalla pehmeältä ja napakalta kävellä. Selma huomasi kaivanneensa tätä, avojaloin astelua, esteetöntä kosketusta maahan. Kaupungissa ei viitsinyt, asfaltti oli kovaa ja kesällä kuumaa, joskus tahmeaakin, ja jätti jalkapohjat mustiksi.

Ympäriällä metsä tuoksui varvuille ja sammalille, jäkälälle ja auringonlämmittämälle männynkaarnalle. Vielä paarmat eivät olleet ilmaantuneet riesaksi, mutta odotettavissa se oli, jahka kesä etenisi.

Oikopolun alkupää oli Aittokankaan ja Kohokankaan tienhaaran kohdalla. Selman piti hetki etsiskellä sitä, koska tienvierusheinikko oli päässyt aika sakeaksi. Hän muisti pari kookasta merkkikiveä ja suuntasi niiden väliin. Polku oli vähemmän tallattu kuin pari vuosikymmentä sitten. Polunpohjaksi oli kertynyt oranssinkeltainen neulaspeitto, jonka alta kuiva hiekkamaa pilkisti. Pienen tuokion Selma empi, josko neulaset pistelisivät kävellessä, mutta muisti sitten, että vauhdilla vain eteenpäin, niin ne eivät ehtisi nippaista.

Maasto kumpuili loivasti, ja pian järvi pilkahteli puidenrunkojen välistä. Se katosi taas näkyvistä, kun Selma ohitti kohdan, jossa polun ympärille oli kasvanut tiheää nuorta pihlajaa ja koivua. Hän putkahti pois niiden keskeltä, ja entisen leirintäalueen ranta levittäytyi alhaalla hänen eteensä. Hän pysähtyi matalalle hiekkatörmälle tutkailemaan näkymää. Leirintäalue oli ollut valoisalla mäntykanakaalla, jonka varvikko aaltoili loivasti. Erinomainen alusta telttojen pystyttämiseen, tasaisia paikkoja ja kuiva hiekkaa varvikon alla.

Luonnonhiekkaranta oli molemmilta reunoiltaan hiukan heinikoitunut, mutta silti useiden kymmenien metrien levyinen. Selma muisteli paljaan hiekan ylettäneen aiemmin mäntyjen luo, nyt se oli sieltäkin jonkin verran ruohottunut. Toisessa päässä rantaa oli edelleen lautarakenteinen, haalistuneenpunainen pukukoppi, jossa oli erikseen naisten puoli ja miesten puoli. Selma muisti niiden väliseen seinään jostain kumman syystä auenneet oksankohtien reiät. Niitä oli välillä tukittu paperitolloilla tai puutikuilla, mutta nekin tuntuivat aina jotenkin katoavan tai pomppivan itsekseen pois.

Lähempänä Selmaa hiekkarantaan oli vedetty pitkä puuvene, oliko ainakin kymmenmetrinen. Se oli kyläyhdistyksen kirkkovene, sillä täältä lähti liikkeelle jokaviikkoinen kirkkovenesoutu. Kauempana rannasta leirintäalueen tulo-tien kupeessa oli ainakin ennen ollut rapistunut lippakioski, mutta sitä ei töyräältä näkynyt. Se jäi rannan tuntumaan kasvaneiden lehtipuiden taakse, jos edes oli enää pystyssä. Mutta kolmiovinen ulkohuussi pilkotti yhä männikössä, kun osasi oikeaan paikkaan katsoa. Kyläyhdistys varmaan piti sen kunnossa, jotta ainakin kirkkoveneilijöillä olisi jokin paikka hädän tullen.

Selma laskeutui hiekkarinnettä kohti rantaa. Leirintäalue oli lopettanut toimintansa jo kauan ennen kuin Selma kävi siellä pikkutyttönä uimassa. Eno ja täti olivat kertoilleet viime vuosituhannen vilkkaasta leireilystä. Juhannuksista, jolloin mäntykankaalla oli ollut telttaa teltan vieressä ja asuntovaunuja varsinkin sen törmän päällä, josta hän juuri oli laskeutunut alas rantaan.

Hän huomasi muutaman kymmenen metrin päässä rannasta kyltin, jota ei muistanut lapsuudesta. Se oli pystytetty kahden tolpan varaan aukealle, jota käytettiin parkkipaikkana. Selma käveli katsomaan, mitä siellä kaikille rannalla kävijöille tiedotettiin.

Ison kyltin toinen puoli oli kyläyhdistyksen ilmoitustaulu, johon oli kiinnitetty tietoa esimerkiksi kirkkovenesoudun aikataulusta, kyläyhdistyksen tulevasta kokouksesta seurantalolla ja vesijumpista. Lisäyksenä vesijumppailmoitukseen joku oli punaisella tussilla kirjoittanut tikkukirjaimin: *HUOMIO! EI LEIRINTÄALUEEN VAAN HAUTAUSMAAN UIMARANNALLA*. Selmaa hymyilytti, äkkinäinen olisi voinut säikähtää kutsua vesijumppaan luurankojen kanssa. Kyse oli kuitenkin kylän virallisesta uimarannasta lähellä Lossaria, sinne kuljettiin kylän kappelin ja hautausmaan ohitse.

Toinen puoli kylttiä oli omistettu luonnonhistorialle. Selkeä kaavakuva kertoi, miten jääkausi oli aikoinaan muokannut Jylhäsalmen seutua. Sulamisvesien mukana kulkeutunut hiekka ja kiviaines oli muodostanut tämänkin leirintäalueen, mäntyjen peittämän harjun, hiekkarannan, yllättävissä paikoissa seisovat yksinäiset irtolohkareet ja maaperän alta näkyvät silokalliot. Selma oli vaikuttunut. Kyläyhdistys valisti asioikseen jääkauden jäljistä kylän maisemassa ja vieläpä erittäin kiinnostavalla tavalla.

Muita uimareita ei näkynyt, joten uikkarit olisi voinut vaihtaa päälle missä vain, mutta vanhasta tottumuksesta Selma asteli pukukopille. Koppi oli yllättävän siisti, kun ei antautunut tarkastelemaan tummuneille lautaseinille vuosien aikana kertyneitä piirroksia ja mietelmiä. Uikkarit yllään Selma laski pyyhkeen kuivalle rantahiekalle ja käveli lähemmäs kirkasta rantavettä. Vesirajan karkea, kostea hiekka hiersi mukavasti jalkapohjia, vaikutus oli luultavasti sama kuin hinnakkaalla kuorinnalla. Kosteassa hiekassa kulkeminen tuntui myös pohkeissa napakasti, eteenpäin päästäkseen piti ponnistaa kunnolla.

Selma kyykistyi kokeilemaan vettä sormenpäällään. Pienet tiheät laineet läpsähtelivät hiekalle, kirkas vesi tuntui aika vilpoiselta. Kesäkuisissa keleissä järvi ei ollut ehtinyt vielä kokonaan lämmetä. Isoissa astioissa vesi lämpenee hitaammin, Siskolla oli ollut tapana sanoa.

Kummallista, miten veden kylmyys ei lapsena liiemmin haitannut, ei hän ainakaan muistanut sen haitanneen. Aivan varmasti jo näin kesäkuun alkupuolella veteen juostiin suurella riemulla ja siellä oltiin, kunnes hampaat kalisivat ja huulet sinersivät. Tai kunnes Sisko-täti tai Esa-eno kerta kaikkiaan komensi vedestä pois.

Parin askeleen etäisyydelle vesirajasta oli rakennettu hiekkalinna, perusmallia. Kolme hiekkasangonmuotoista tornia, oksatikkujonot muurina ja tietysti vallihauta ympärillä. Vallihaudasta oli kaivettu järveen uoma, jota pitkin matalat aallot toivat sykäyksinä vettä suojaamaan linnaa hyökkääjiltä. Tai kenties se oli prinsessalinnaksi tarkoitetun rakennelman romanttinen vakiovaruste tai kumiankkojen uimarata, ei voinut tietää.

Selma vilkaisi molemmille sivuilleen, joilla hiekkaranta

jatkui tyhjänä. Kukaan ei näkisi eikä tietäisi, jos hän jänistäisi ja jättäisi uinnit vielä väliin. Kukaan ei pakottanut alkukesän kylmään veteen niskavilloja säikäyttämään.

Mutta kun kerran tänne asti oli tullut, niin hänhän menisi. Vaikka sitten vain kastautumaan, jos ei äkkikohmettuneena uintiliikkeisiin pystyisi. Hän oli iloinen, ettei tiennyt, mitä lukemaa vesilämpömittari tarkalleen näyttäisi. Numerotieto voisi säikäyttää, mutta Jylhäsalmen vanhalla leirintäalueella ei onneksi ollut mittareita mielenrauhaa järkyttämässä.

Selma veti pari kertaa syvään henkeä siltä varalta, että kohta kylmäshokissa unohtaisi hengittää. Katse kauemmas horisonttiin, jotta varpaiden edessä läiskyvä vesi unohtuisi. Sitten rohkeasti askel eteenpäin, nilkat, pohkeet, polvet, ei passannut pysähtyä, ettei menisi pupu uikkarin sisään. Lapsiystävällinen ranta syveni ikävän loivasti. Ehkä olisi ollut helpompaa humpsauttaa kylmyyteen nopeasti ja kerralla kuin hilautua sentti sentiltä ja askel askeleelta.

Reisien kohdalla Selma tunsu varoittavien sävähdysten kimpoilevan alaselkään, ja taiteiden osuessa veden alle iho rapsahti kananlihalle joka neliösentiltä. Mutta hän nipisti huulet yhteen ja jatkoi pysähtymättä hetkeksikään. Vyötäröllä kirpaisi, mutta hän laski silti käsivarret veteen, ei pitänyt niitä enää koholla. Kyynärvarsissa nipisteli ja kainaloiden kohdalla hengentidättäminen ei enää onnistunut, oli pakko haukkoa happea. Hän pysähtyi. Jalkojen alla oli yhä tiivis ja roskaton hiekkapohja. Selma painoi polvia koukkuun, kunnes oli kaulaa myöten järvässä.

Niskassa tuntui Jäämereltä, mutta jalat olivat jo tottuneet, niitä ei paleltanut enää yhtään. Tai kenties ne olivat turtuneet täysin tunnottomiksi. Selma nosti pinnan alla

käsivarret eteensä, ponnisti kevyesti pohjasta ja liukui hitaaseen rintauintiin. Tai sammakkoa se oli, ei todellakaan mitään kilpauimarityyliä. Automaattisesti käsien kaarevat sivulle vedot ja jalkojen sammakkomaiset potkut löysivät rytminsä, ja hän ui muutaman metrin kohti järvenselkää, ehkä hieman kankein ja hitain liikkein, mutta kuitenkin.

Keuhkot täyteen ilmaa, silmät kiinni, liike seis ja pää painuksiin veden alle. Selma pulpahti takaisin pinnalle, ja urhean uimarin ansaittu hymy levisi väkisinkin kasvoille. Palellus oli mennyt ohi, ainakin hetkeksi. Hän ui, vesi kannatteli, tuuli suhisi ja järvi lainehti ympärillä. Täällä hän keinahteli ja polski niin kuin muutkin vedenelävät, hetkellisesti huolta vailla, miltei painottomana ja irrallaan kaikesta, taivas korkeana yllä.

Mutta taivaan kirkas sinisyys alkoi väistyä, ja taivaanrannassa häämöttänyt kesäinen pilvirintama vyöryi nopeasti lähemmäs. Se näytti paljon tummemmalta ja tuhdimmalta kuin leirintäalueelle tullessa. Selma kääntyi takaisin rantaa kohti, sukelsi uppeluksiin vielä pari kertaa ja laski jalat pohjaan vasta, kun ylsi uimaan käsipohjaa. Huh, järveltä puhaltava tuuli oli yltynyt ja jäähdytti selkää. Hän kääräisi nopeasti pyyhkeen ympärilleen, tuulenpuuskaan ei voinut jäädä kuivattelemaan.

Silmäkulmassa näkyi liikettä, ja yllättyneenä Selma nosti katseensa lähimpien mäntyjen väliin. Selin häneen joku mies piti paperista karttaa männynrunkoa vasten, ilmeisesti jottei yltyvä tuuli sitä veisi, ja toisessa kädessään miehellä oli puhelin. Mies näytti vertaavan karttaa ja puhelimen näytön kuvaa keskenään. Hän ei katsonut rannan suuntaan, eikä varmasti ollut kuullutkaan Selmaa, kun männyt humahtelivat ympärillä yhä voimallisemmin.

Oliko mies eksyksissä tai etsikö jotakin? Selma ei tietenkään ollut paikallisia eikä osaisi kovin outoihin paikkoihin neuvoa, mutta tuntui silti epäkohteliaalta jättää toinen oman onnensa nojaan ja hiippailla huomaamatta pukukoppiin. Toisaalta hän oli rannalla yksin, pelkästään uikkareissa ja märkä, kylmenevä pyyhe ympärillään.

Tämä oli kuitenkin Jylhäsalmi. Eikä tyyppi näyttänyt siltä, että olisi etsimässä kohdetta päällekkarkaukselle. Selma harppoi hiekalla muutaman askeleen lähemmäs ja loihiti alkavan palelun jäykistämille kasvoilleen ystävällisen hymyn.

– Päivää, etsittekö jotain?

Mies säpsähti, melkein pudotti puhelimensa ja vilkuili molemmille sivuilleen ennen kuin hoksasi Selman takanaan hietikolla.

– Huh, jopa säikähdin!

Retkeilyvaatteisiin pukeutunut, keski-iän ohittanut, mutta ei vielä kovin iäkäs, Selma arvioi. Mies kääntyi rantaan päin ja taitteli joutuisasti kasaan paperikartan, johon tuuli oli jo tarttua.

– Uimassako sitä oltiin? mies kysyi ja vilkuili ympärilleen. – Eikö vesi ole liian kylmää vielä?

– Melko kylmää. Mutta ihan uitavaa.

– Minä en vielä tohdi, mies naurahti. – Pitää olla ainakin 25 astetta ennen kuin suostun. Mutta hieno ranta tämä on. Vaikkei ole karttoihin merkitty, uimarannaksi siis.

– Ei taida olla. Vaan kyläläiset kyllä tämän tietää.

– Kyläyhdistyskö tämän nyt sitten omistaa? Vai Korkealan kunta?

– En tiedä tarkkaan, Selma myönsi. – Olen täällä vain käymässä.

– Ai jaa, et ole paikallisia? No sittenpä ollaan vierailijoita molemmat.

Näyttikö mies aavistuksen helpottuneelta? Hän hymyili pikaisesti, hoksasi puhelimen olevan yhä kädessään ja työnsi sen rintataskuunsa.

– Toivotaan hyviä uimasäitä sitten, mies nyökkäsi.

Kuin pisteeksi sanotulle mies nyökkäsi vielä uudelleen ja kääntyi sitten kävelemään pois päin. Nyt rannan suunnasta Selma näki, että vanha lippakioski oli kuin olikin vielä paikoillaan. Sen vieressä oli parkissa auto, jota kohti mies kiiruhti. Selma värähti tuulenpuuskassa ja lähti loikkimaan pukukopille. Hän kuuli auton käynnistyvän ja hetken päästä loittonevan kaukaisuuteen.

Ehkä ympäri maata oli tällaisia piilotettuja helmiä, entisiä leirintäalueita tai muita retkipaikkoja, joita ei enää ollut merkitty karttoihin mitenkään. Miten lie tuokin kävijä tänne löytänyt, sattumaltako, Selma mietti.

Hän nousi töyräälle kohti oikopolkua. Järvi oli muuttunut tummanharmaaksi ja selällä kuohui vaahtopäitä, uhkea pilvirintama oli kiilannut auringon kokonaan näkyvistä. Shortseissa tuli uinnin päälle hiukan vilu. Olipa ollut juuri oikea hetki tulla uimaan, illemmalla taisi olla luvassa isoja pärskeitä ja tuimaa tuulta.

3

1973

Taina jarrutti polkupyörää napakasti hiekkatien loivassa alamäessä. Jylhäsalmen leirintäalueen kyltin kohdalla eturengas osui tulitikkiuaskin kokoiseen kivenmurikkaan. Pyöränsarvessa roikkuva kangaskassi heilahti etutankoon pari kertaa, ennen kuin hän pääsi taas tasapainoon ja kääntyi risteyksestä leirintäalueelle päin. Onneksi farkunlahkeet eivät siinä sählätessä takertuneet ketjujen väliin.

Kapea tie kohti leirintäaluetta mutkitteli harvassa männikössä. Aamuaurinko paistoi viistosta, ja mäntyjen varjot raidoittivat hauskaasti hiekkatien, melkein kuin seepran raidoille. Taina hymyili itseksensä ja polki lisää vauhtia. Aamuvuoro oli siitä mukava, että kotoa leirintäalueelle ajellessa oli monesti hyvä keli, kesällä myräkät osuivat useammin iltapäivään ja iltaan. Sitä paitsi illalla leirintäalueella oli joskus vähän levottomampaa, kaikenlaisia kojareita saattoi pyöriä lippakioskillä. Seitsemäntoistavuotias oli kyllä tarpeeksi vanha pärjäämään kioskillä itseksensä, totta kai. Kaikki asiakkaat vain eivät aina olleet niitä mukavimpia.

Edellispäivänä mäntykankaalla ei ollut pystytetty hirveän montaa teltaa, ehkä reilut kymmenkunta, muutama

asuntovaunu oli kauempana töyräällä. Kuuteen yksinkertaiseen leirintämökkiin ei ollut tullut yhtään uutta asukasta. Niistä neljä oli tyhjänä, ja kahdessa varatussa mökissä jatkoivat entiset vieraat. Kun Taina jarrutti leirintäkioskin luona, missään ei vielä näkynyt liikettä. Osa leiriytyjistä varmaan oli jo keittänyt aamukahvit keittokatoksessa, toiset taas tykkäsivät aloittaa päivänsä uinnilla. Lippakioskilla ei ollut odottavia asiakkaita, se oli hyvä.

Taina jätti polkupyörän nojalleen kioskin takaseinää vasten päällekkäin pinottujen tyhjiin limpparikorien viereen. Kesän alussa kioskin avainta oli pidetty piilossa porraslaudan alla, niin että kuka tahansa kioskivuorolaisista sai sen otettua salanaulasta roikkumasta. Yksi kylän pöljistä pojista oli kuitenkin suureen ääneen kioskin lippaa reunustavilla penkeillä kehunut tietävänsä, missä avain oli yöt piilossa, ja luvannut kertoa kysyjille kymmenellä markalla. Kun Juutinen oli kuullut siitä, hän oli teettänyt suutarinliikkeessä jokaiselle tytölle oman avaimen. Oli manaillut niihin uponneita ylimääräisiä kunnan markkoja ja vannottanut pitämään avaimet tallessa. Ne olivat laskukappaleita ja kerättäisiin kesän lopussa talteen. Arvatenkin odottamaan seuraavaa leirintäkesää ja seuraavan kesän kioskityttöjä.

Taina pyyhkäisi tummat pitkät hiukset kasvoiltaan korvan taa, otti uutuuttaan kiiltävän Abloy-avaimen kukkarosta kassin pohjalta ja avasi lukon. Kioskin sisäseinällä tikittävä kello näytti puolta kahdeksaa, jolloin työaika alkoi, hän oli paikalla minuutilleen. Jos joku aikainen asiakas kömpisi teltastaan ostoksille, hän voisi aivan hyvin naputella ostokset kassakoneeseen jo ennen kioskin virallista aukeamista kahdeksalta. Mutta ensin piti laittaa kioski vielä hetkeksi lukkoon ja käydä pikaisesti yön jäljiltä tar-

kistamassa keittokatos, pukukopit ja ulkokuusi. Siinä ei yleensä kauaa mennyt, ellei ylimääräisiä sotkuja ollut. Taina nappasi kioskin seinältä mukaansa ulkovaraston avaimen ja kiiruhti varvikossa kiemurtelevaa polkua leirintäalueen rakennuksille.

Ulkokuuissa oli kolme lautaovea, yksi naisille, toinen miehille ja kolmannen takana lukollinen varasto, jossa harjoja, rikkalapioita, vessapapereita ja muita tarvikkeita säilytettiin. Taina vilkasi huusseihin. Paperia ja kuiviketta oli riittävästi molemmissa, pelkkä pikainen lakaisu riitti. Keittokatoksessa kaikki oli kunnossa, samoin pukukopit olivat siistit. Roska-astiatkaan eivät vielä pursulleet yli, kun leiriytyjiä oli melko vähän. Iltapäivällä olisi sitten varsinaisen leirintäalueen siivouksen aika.

Aamukierroksen jälkeen Taina leväytti kioskin takaoven selälleen, avasi myynti-ikkunan hakaset ja nosti sen ylös. Yön yli hautunut ja ummehtunut ilma kaipasi tosiaan tuuletusta. Pakastin ja jääkaappi olivat puskeneet sisälle lämpöä, eikä pehmeä kesäyö ollut viilentänyt kioskia lainkaan. Mukavan- viileä aamuinen vire tuulahti ristivetona kioskin läpi.

Taina silmäili ympärilleen ja varmisti, että hyllyillä ja tiskillä kaikki oli järjestyksessä suunnilleen niin kuin piti. Sivu- ja takaseinien hyllyt olivat asiakkaiden näkyvillä, joten tavaran piti olla esillä siististi. Samoin tiskillä, johon asiakkaat kurkistelivat pikkuikkunoista avoimen myyntiluukun molemmin puolin. Luukun yläpuolella ja myyntitiskin alla hyllyt varastoitiin tiiviisti tavaraa täyteen, sillä niihin ei ostajan silmä osunut.

Äkkiä Taina huomasi liikettä avonaisella takaovella. Sieltä häntä tarkasteli nelijalkainen kulkija, etutassut takaportilla. Kellanuskea pystykorva kallisti päätään, tummat

nappisilmät katsoivat odottavina mustan kuononpään takaa. Häntä heilahti pari kertaa terhakasti tuntemisen merkiksi.

– Poksuko se siinä? Taina alkoi leperrellä. – Ootko tuasiisa lähteny omille reissuille?

Viettorinteen Niilo asui mökkiään yksin eikä pitänyt Poksua koskaan kiinni. Pystykorva kulki omia aikojaan Viettorinteen mailla ja muuallakin pitkin Jylhäsalmee. Kaikki kylällä tunsivat ja tiesivät Poksun. Se kulki Niilon kaverina metsätöissä ja pelloilla, joskus kuljeskeli huvikseen lähimetsissä marjastajien seurana tai kipaisi jonkun toisen pihan koiria tervehtimään. Palasi viimeistään päivän päätteeksi aina kotiin Niilon luo.

Taina kyykistyi portaille ja ruopsutti Poksua kaulasta. Sen turkki tuoksui kuivalle hiekalle ja raikkaalle varvikolle, olikohan juuri kieriskellyt nautiskelemassa aamuauringosta. Kaipa Poksua oli hyvä ihmistuntija, koska osasi lähestyä juuri heitä, joilta sai rapsutuksia, hyvässä lykyssä herkkupalojakin. Syliin se ei sentään antautunut, oli sen verran omapäinen koiraherra.

– Vuan kun et sais tänne leirialueelle tulla, Taina kuiskasi sen korvaan. – Nii että mäne Poksua kottiis, jooko?

Poksua istahti muina koirina portaan juureen. Taina ei ollut kuullut sen pyrkineen muuallakaan sisälle vieraisiin paikkoihin. Koira nosteli toista etutassuaan pari kertaa ja tuijotti Tainaa tiiviisti. Häntä alkoi naurattaa, Poksua tosiaan osasi etevät kerjästempu.

– No mittee minä sinulle antasin? Jottainko pitäsin ensin evvääksi suaha? Että jaksaa kotmatkalle lähtee.

Taina rapisteli kassistaan voipaperiin käärittyä eväsläpää. Hän pärjäisi päivän aivan hyvin ilman yhtä lauantaipäivää.

makkarasiivua. Poksu hotkaisu sen hänen kädestään, mutta varoi huolellisesti näykkäisemästä ystävällisiä sormia. Se nuolaisi suupieliiän ja heilautti vielä häntäänsä pari kertaa. Tyytyväisenä Poksu kierteli hetken kioskin takana kuono maata viistäen, häipyi sitten sulavasti pihlajapusikon vierustaa poispäin leirintäalueelta. Taina hymyili ja vilkutti Poksun perään, vaikkei se sitä huomannutkaan.

Aamun hiljaisempina hetkinä oli hyvää aikaa täydentää tavaraa myyntiin. Myyntitiskin alla oli pinossa laatikoita, edellispäivän kuormassa tullutta sekalaista myytävää. Lakupötköjä oli tiskin telineessä enää muutama, joten Taina otti mustavalkoisen laatikon ja täydensi lakritsatarjontaa. Seuraavaksi hedelmäkarkkirasioita, suklaapatukoita, Sisuaskeja ja Terva-pastilleja, eniten hän itse tykkäsi Super Salmiakista. Tai silimäpyörivistä, niin kuin Tarja-sisko niitä kutsui. Kesän alussa karkkiherkkuja oli tehnyt mieli maistella joka päivä, nyt niitä oli jo tottunut katselemaan päivästä toiseen. Hän lisäsi vielä tiskin läpinäkyvään muoviseen purukumilaatikkoon kourallisen kahden tyynyn Jenkki-purkkapakkauksia.

Tupakkahyllyä sai myös olla yhtenäen täyttämässä. Punaista ja vihreää norttia ja punaista, valkoista ja menttoolimallua. Formia meni myös jonkin verran ja tulitikkuja tietysti.

Tuhkakupit, Taina muisti, ne piti tyhjentää. Hän kiersi takakautta kioskin etupuolelle leveän lipan alle. Edellisiltana jalallisiin tuhkakuppeihin oli kertynyt aika vähän natsoja, mutta parempi nekin oli tyhjentää roskiin heti aamusta.

Kioskissa ei ollut kovin paljoa elintarvikkeita tarjolla, mitä nyt katkonaisesti hurisevassa pienessä jääkaapissa